

OPONENTSKÝ POSUDEK DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: **Bizarní jídlo? Dobré k přemýšlení.**

Autorka práce: **Bc. Radka Mičunková**

Vedoucí práce: **PhDr. Marek Halbich, Ph.D.**

Stručné uvedení práce

Předkládaná diplomová práce otevírá problematiku tzv. “bizarního jídla” v rámci socio-kulturní antropologie – konkrétně subdisciplín antropologie jídla a symbolické antropologie. Studentka se v práci zaměřuje zejména na akt konzumace “bizarních jídel” a motivace, které vybrané sociální aktéry ke konzumaci těchto jídel vedou (autorka ve svém textu používá výraz “zkušenost s bizarním jídlem”). Práce si klade za cíl porozumět významům, které vybraní sociální aktéři připisují konzumaci “bizarních” jídel a potravin. Autorku práce zároveň zajímá v širším slova smyslu kulturní a symbolický význam těchto jídel a potravin.

Téma, které si autorka za účelem vypracování práce vybrala je z perspektivy socio-kulturní antropologie relevantní a zajímavé, zároveň může být atraktivní i pro širší veřejnost. V zahraničí je tato problematika diskutovaná zejména v rámci subdisciplíny antropologie jídla. V českém prostředí je toto téma (pokud vím) do velké míry neprozkoumané. V tomto ohledu je předkládaná práce inovativní. Dále je třeba ocenit skutečnost, že autorka neshrnuje pouze poznatky dosavadního bádání, které by zasazovala do českého prostředí, ale předkládá i svůj vlastní empirický výzkum.

Na první pohled předkládaná diplomová práce vypadá poměrně zdařile, ale po hlubším prostudování lze odhalit některé závažné problémy. V následujících částech se pokusím konkrétněji vysvětlit, v čem spočívají její přednosti a nedostatky.

Formální a obsahová stránka diplomové práce

Předkládaná diplomová práce je obsahově rozdělená na 7 kapitol a má celkem 91 stran včetně úvodu, obsahu a odkazů na literaturu. V úvodu se autorka zabývá svou motivací pro výběr tématu a zároveň se snaží definovat “bizarní jídlo” (str. 7-8). Následují dvě krátké sekce, jedna je věnovaná metodologii (str. 9-10) a druhá teoretickému ukotvení v rámci studované problematiky (str. 10-12). Další tři kapitoly tvoří hlavní část práce, ve které autorka shrnuje výsledky svého empirického výzkumu a pokouší se je srovnávat a interpretovat s již stávajícími teoriemi. Struktura a název těchto kapitol je inspirován klasickými antropologickými studii rituálu, konkrétně Arnolda van Gennepa a Victora Turnera (viz str. 14). Tyto kapitoly jsou nazvané “Před jídlem (Preliminární fáze)” (str. 15-28), “Při jídle (Liminalní fáze)” (str. 29-53), “Po jídle (Postliminární fáze)” (str. 54-81). Práci autorka

uzavírá stručným shrnutím studované problematiky, možnostmi dalšího výzkumu a několika sebereflexivními poznámkami (str. 81-82).

Po čistě formální stránce, lze práci považovat za poměrně zdařilou a je vidět, že si na ní dala autorka celkem záležet. Text je jasně členěný, poměrně srozumitelný a splňuje základní požadavky struktury diplomové práce (úvod, vlastní část, závěr, odkazy na použitou literaturu). Rozsah práce je adekvátní. Po bližším prozkoumání lze nalézt některé stylistické a gramatické chyby, což je při podobném množství textu poměrně běžný jev (dva překlepy lze nalézt rovněž v Obsahu viz podkapitola 6.6.2. a 6.7.). Odkazy na použitou literaturu v textu jsou často povrchní a nedostatečné (blíže viz sekce Teoretické ukotvení). Grafická úprava je odpovídající a součástí diplomové práce jsou i fotografie s popisky, které jsou umístěny přímo v textu.

Všeobecně je práce čtivě napsaná a z textu je znát, že je autorka “zapálená” do studované problematiky. To bohužel není vždy výhodou, jelikož styl psaní někdy narušuje vědecký charakter práce. Některé sekce zejména pak ty, ve kterých autorka reflektuje svoje vlastní zkušenosti s “bizarním” jídlem, spíše připomínají cestopis než vědecký text (např. viz Úvod a Závěr). Problém není v samotné “čtivosti” ani v psaní o vlastních zážitcích s “bizarními jídly”, ale v tom, že autorka ani jedno nereflektuje ve vztahu k teorii a metodologii. Autorka ve své práci “reflexivní antropologii” nebo “autoetnografii” nevyužívá a ani nezmiňuje i přesto, že text její sebereflexi obsahuje v hojné míře a v rámci studované problematiky vystupuje jako “insider”.

Místy lze hovořit až o přílišné “popularizaci”, která místy hraničí až s mírnou “skandalizací” či “bulvarizací” tématu např. již samotný výběr termínu “bizarní jídla”. V úvodu autorka píše, že pro tento termín se rozhodla ona (z jakého důvodu není jasné) a zároveň ani nezmiňuje, že by se mohlo jednat o emickou kategorii určitých sociálních aktérů (viz str. 8). Dalším nedostatkem je, že autorka kategorii “bizarního jídla” dostatečně nedefinuje (ibid.) a zároveň jí ani příliš neproblematizuje. Z práce tedy jasně nevyplývá v jakém kontextu a jakými sociální aktéry jsou některá jídla vnímána jako “bizarní”. V práci sice zaznívá několik letmých poznámek o kulturním relativismu, ty však nejsou dostatečně vysvětlené v kontextu studované problematiky (viz str. 8, 29 a 72-72). To ve výsledku vede spíše ke zmatení čtenáře nebo se (v horším případě) výraz “bizarní jídlo” místy jeví jako výplod určitého etnocentrismu.

Z pohledu socio-kulturní antropologie je problematické využití i některých dalších výrazů jako např. kultura, autenticita, symbolický kapitál aj. Klíčový antropologický koncept kultury není v textu blíže definován a jeho použití je v některých případech generalizující. Např. autorka práce píše: *“Naše preference jsou programovány od raných let a v dospělosti jsou už plně zformovány, ovlivněny jak kulturou, tak společensky. To dobře vysvětluje, proč existují jídla, která jsou napříč kulturami tak rozporuplná – jídla, která jedni milují a druzí jimi opovrhují”* (viz str. 29).

Z výše uvedeného tvrzení implicitně vyplývá, že autorka zachází s představou kultury jako s totalistickým, uzavřeným systémem, který vytváří rozdíly mezi jedinci z různých “kultur”. Toto pojetí však neumožňuje hlubší porozumění jednotlivým sociálním aktérům. Jako další příklad může např. sloužit tvrzení: *“V rámci kulturního relativismu dokázali výborně*

reflektovat svou pozici zakořeněnou v české kultuře a uvědomovali si, že spousta strachů a obav pramení pouze ze stereotypizování cizího a z kulturních předsudků” (viz str. 72-73).

Toto pojetí kultury je problematické zejména vzhledem k použitým teoriím. Autorka např. vágně pracuje s Bourdieho konceptem kapitálu a habitu (viz str. 32 a 54). Nedůsledné je rovněž používání Bourdieho konceptu “symbolický kapitál” (např. viz str. 82). Tvrzení, že konzumace bizarního jídla zvyšuje symbolický kapitál a sociální status, není přesvědčivě doložené (ibid.). Rovněž využívání pojmu “autenticita” a rozumění tomu, co je “autentické” není problematizováno a z perspektivy socio-kulturní antropologie je tudíž nedůsledné (viz např. str. 19, 20, 27 a 82). Pokud má práce opravdu přinášet důkladnou antropologickou analýzu, některé části textu je nutné pečlivěji formulovat.

Teoretické ukotvení a metodologie

Autorka vhodně ukotvuje studovanou problematiku v rámci antropologie jídla a symbolické antropologie, avšak ne vždy se jí daří přístupy těchto svou vybraných odvětví v práci úspěšně aplikovat. Dokladem toho je např. i výše zmíněné využití Van Gennepo a Turnerovo členění rituálu na preliminární, liminární a postliminární fázi v názvu jednotlivých kapitol (viz Obsah). Jednotlivé fáze rituálu nejsou dostatečně propojeny s obsahem vlastního textu. Tudíž je využití tohoto konceptu jako struktury hlavní části diplomové práce spíše estetické než analytické.

Použitá literatura je sice v kontextu dané problematiky relevantní, ale v textu je její využití velmi povrchní, což je vidět na první pohled i na práci s citacemi. Autorka skoro nikde v textu neodkazuje na konkrétní stránky knih (ve většině případů uvádí pouze odkaz na rok vydání). Na jiných místech neodkazuje na žádnou literaturu, přičemž se jedná často o tvrzení, které by bylo dobré doložit. Po bližším prozkoumání je často odkazování k jednotlivým autorům problematické a parafráze jsou zjednodušující.

Např. *“Jídlo je jakousi zkratkou k poznání nových životů a nových světů. Nese v sobě komplexní záznam o mnoha aspektech lidské společnosti a dává nám informace ohledně okolí, zvířat a rostlin, které se v něm nacházejí. Kuchyně dané země nám také říká mnoho o historii a poskytuje vhled do toho, jak se tam nepůvodní potraviny dostaly a jak se inkorporovaly do místní kultury a zvyků. (Mintz & Du Bois, 2002)”* (viz str. 9). 1) Problém je v tom, že z autorky způsobu odkazování na literaturu není úplně jasné, co Mintz a Du Bois vlastně tvrdí. 2) I pokud se parafráze týká pouze poslední věty, tak je nepřesná. Další závažné nedostatky spočívají ve využití klíčových teorií Pierra Bourdieu (např. str. 54, 55), Mary Douglas (např. str. 39) a Clauda Lévi-Strausse (např. str. 38, 55).

Předkládaná diplomová práce “pokulhává” i po metodologické stránce. Autorka za účelem jejího vypracování zvolila kvalitativní výzkumné metody, konkrétně polostrukturované rozhovory a zúčastněné pozorování (str. 10). Doplnkově autorka využila jako zdroj informací sociální síť (zejména Facebook) (str. 11) a svůj cestovatelský deník (str. 12). Výběr vzorku byl účelový (str. 10). Autorka textu provedla rozhovory s celkem 10 lidmi (přičemž 2 rozhovory vedla přes Skype) (str. 10-11). Pro vypracování diplomové práce tento vzorek nelze považovat za dostatečný. Kolik zúčastněných pozorování celkem provedla, jakého byly

charakteru a kolik lidí v nich participovalo není z textu jasné. Zároveň není nikde v textu přesně vymezeno jak dlouho výzkum probíhal. Jak jsem zmínila již výše, ačkoliv autorka často reflektuje svoji zkušenost s “bizarními” jídly, tento přístup není integrován v rámci výzkumné metodologie.

Podněty k diskuzi

1. Jak lze aplikovat Lévi-Straussův teoretický koncept “základního kulinářského trojúhelníku” na problematiku “bizarního jídla”? V jakém smyslu je pro Lévi-Strausse “jídlo dobré k přemýšlení”?
2. Jak vysvětluje Mary Douglas ve své knize *Purity and Danger* zákaz konzumace vepřového masa? Co přesně myslí pojmy “čistota” a “nebezpečí”? V jakém smyslu je lze vztáhnou ke problematice “bizarního jídla”?
3. S jakým klíčovým tvrzením, které se týká konzumace jídla, přichází Bourdieu ve své knize *Distinction*? Jak lze Bourdieho koncept “symbolického kapitálu” propojit s konzumací “bizarního jídla”?
4. Jak lze v rámci socio-kulturní antropologie definovat koncept “kultury”? Proč a kým jsou některá jídla vnímaná jako “bizarní”?

Celkové hodnocení

Autorka v předkládané práci ukázala, že v rámci magisterského oboru získala určité povrchní porozumění společensko-vědním teoriím a metodice výzkumu. Na jednu stranu je diplomová práce poměrně jasně strukturovaná, obsahuje teoretickou část i vlastní výzkum. Na stranu druhou se v ní objevují závažné problémy, které se týkají metodologie výzkumu, aplikace jednotlivých teorií a analýzy a interpretace výzkumných dat. Mezi nejzávažnější nedostatky patří neschopnost autorky úspěšně interpretovat výzkumná data v propojení se základními teoretickými koncepty socio-kulturní antropologie.

Z těchto důvodů je práci rovněž těžké ohodnotit. Práce je někde na hranici přípustnosti. I přesto, že se v ní objevují vážné nedostatky, autorka prokázala určité akademické dovednosti. V každém případě navrhuji, aby její kompetence prověřila při obhajobě odborná komise. Z tohoto důvodu jsem do oponentského posudku začlenila několik otázek, které prověřují rámcovou znalost využitých teorií ve vztahu ke studované problematice.

Celkově vzato doporučuji diplomovou práci k obhajobě a hodnotím **3** (dobře).